

УДК 324(477):316.334.55(=163.2)»2022/...»

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v056.2025.44>**Н. М. Хома**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2507-5741>*доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»*

ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІННИХ ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ: ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Постановка проблеми. Рішення громадян щодо участі у голосуванні та власне електоральний вибір є важливими для політичної системи будь-якої держави, а особливо тієї, яка постала перед надзвичайними викликами свого функціонування. Розуміння того, що саме впливає на модель поведінки виборців, їх електоральний вибір, є дуже важливим для кандидатів на виборні посади, тих, хто відповідає за прозорість виборчої кампанії, громадянського суспільства, міжнародних партнерів України, які сприятимуть відбудові нашої держави та ін.

У будь-якій державі проявляє себе система різних чинників (стійких і ситуативних), які формують вибір виборців. За нашим припущенням, на рішення українців щодо участі в голосуванні на повоєнних виборах та власне електоральний вибір впливатиме велика кількість чинників. Їх кількість зростає саме через соціально-політичні наслідки російської агресії. За нашою оцінкою, російсько-українська війна змінить архітектуру системи соціальних змінних електоральної поведінки громадян України. Відтак точність будь-яких електоральних прогнозів узалежнена, зокрема, й від того, наскільки широкий комплекс різних соціальних змінних електоральної поведінки буде врахований.

З огляду на майбутні повоєнні вибори, з'ясування дослідження впливу соціальних змінних на електоральну поведінку є не лише науково важливим завданням, але й має прикладне значення. Це дозволяє краще зрозуміти оновлену структуру електоральних преференцій українського суспільства, оцінити ризики та потенціал для демократичного розвитку на повоєнному етапі розвитку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відзначимо, що наявні дослідження соціальних змінних електоральної поведінки, розвиваються уже тривалий час у межах західної політології та соціології. Серед дослідників виділимо роботи Дж. Евансона та Р. Андерсена [7], С. Франческеті і Дж. М. Піскопо [8], Р. Інглехарта та Р. Норріса [9] та ін. Вони аналізували передусім вплив таких соціальних змінних,

як вік, стать, матеріальний стан, зайнятість, гендер, місце проживання та ін. Важливо, що західними дослідниками вивчалася поведінка виборців, які проживали та здійснювали свій політичний вибір в умовах мирного часу, без таких надзвичайних викликів, як нині визначають поведінку українських виборців. Важливо, що результати їх теоретичного доробку не втратили важливості, однак вимагають адаптації до особливостей кейсу сучасної України.

Останні вибори в Україні проходили ще у 2020 році (місцеві). У дослідженнях, які стосувалися електоральної проблематики в умовах російської агресії, підіймалася передусім проблема виборчих прав внутрішньо переміщених осіб. Так, Р. Молдован [1] дослідив вплив міграції українських громадян, спричиненої російською агресією у 2014 році, на зміну електоральної поведінки виборців та результати президентських виборів 2014 та 2019 років. Внутрішнє переміщення громадян в умовах війни представлене дослідником не лише соціальний, а й політичний феномен, який суттєво впливає на структуру електорату та політичну мапу України.

Зауважимо, що аналіз трансформації соціальних змін електоральної поведінки громадян України під впливом широкого комплексу наслідків російсько-української війни лише починає вивчатися. Це активізується майбутніми повоєнними виборами, які відбудуться в абсолютно нових реаліях. Відтак наразі не сформоване консолідоване розуміння про те, які соціальні змінні будуть визначальними для електоральної поведінки українських виборців. Ми можемо лише формулювати гіпотези на основі наявних наукових праць про типові соціальні змінні електоральної поведінки, а відтак – критично проектувати їх на український електорат з урахуванням впливу чутливих подій війни.

Мета дослідження – перегляд традиційних підходів щодо соціальних змінних, які визначають поведінку виборців, щодо українського електорату з огляду на багатовимірний

вплив російсько-української війни. Важливо з'ясувати: які ж чинники будуть впливати на поведінку українців на повоєнних виборах: а) традиційні соціальні змінні, вплив яких уже доведений західною наукою (вік, освіта, дохід та ін.); б) новітні чинники, зумовлені російською агресією; в) поєднання обох груп чинників?

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальні змінні є характеристиками, які описують соціальні аспекти життя людей і можуть змінюватися залежно від контексту, часу, місця чи обставин. Вони використовуються політичною наукою для аналізу соціальних процесів. У нашому випадку таким соціальним процесом є вибори, в ході яких проявляються ті чи інші моделі електоральної поведінки. Відтак соціальні змінні допомагають характеризувати, пояснювати поведінку тих чи інших груп виборців.

Для вивчення електоральної поведінки соціальні змінні відіграють провідну роль. Вони допомагають зрозуміти, які групи населення підтримують певні партії, кандидатів, політичні ідеї і т. ін., а також чому голосують або ж виявляють абсентеїзм. Такими соціальними змінними у вивченні електоральної поведінки зазвичай виступають: вік, освіта, гендер, рівень доходів, місце проживання та ін. Аналіз змінних дозволяє: наблизитися до прогнозування результатів виборів; змалювати «портрет» виборця певної партії чи кандидата; виявити тенденції змін у суспільстві, що особливо важливо за умови турбулентних перетворень, як-от у випадку війни і т. ін. Які саме соціальні змінні брати до уваги для дослідження електоральної поведінки, на нашу думку, узалежнено від того, в яких умовах (соціально-політичних, безпекових та ін.) функціонує та чи інша держава, що проводить вибори.

Результати наявних досліджень показали, що передусім соціально-економічний статус виборця може визначати електоральну поведінку [11]. В оцінці чинників, що можуть визначати електоральну поведінку в демократичних державах, закордонні дослідники також звертають увагу на кілька соціальних змінних, а саме: дохід, освіта, гендер та вік, тобто фактори індивідуального рівня. Уточнимо їх позиції.

1. *Дохід.* Низка досліджень [2; 3; 14] відзначали позитивну кореляцію між рівнем доходу та політичною участю, включаючи голосування. Люди з вищим рівнем доходу, як правило, більш політично залучені та більш схильні голосувати порівняно з тими, хто має нижчі доходи та сфокусований на інших (позаполі-

тичних) питаннях. Окрім цього, рівень доходу у стійких демократіях зазвичай впливає на підтримку політичних партій певного ідеологічного спрямування.

2. *Освіта.* Традиційно ця соціальна змінна мала вплив на рішення голосувати. Проведені дослідження показали, що люди з вищим рівнем освіти частіше здійснювали волевиявлення. Так, аналіз Н. Х. Ная, С. Верби та Дж. Р. Петровича [13] показав, що рівень освіти є одним із найсильніших предикторів політичної участі. Також низка досліджень довели сильний зв'язок між рівнем освіти та політичними перевагами. Так, у праці Дж. Евансона та Р. Андерсена [7] аргументовано, що вищий рівень освіти, як правило, пов'язаний з більш ліберальними, інколи – лівими, політичними орієнтаціями. Це частково пояснюється доступом до різноманітних ідей, навичками критичного мислення, бажанням знайомитися з інформацією соціально-політичного спрямування. Рівень освіти може впливати як на інформованість, так і на збільшення політичної активності, участі. Дослідження показали, що люди з вищим рівнем освіти частіше голосують, вступають до політичних організацій, долучаються до тих чи інших політичних дискусій. Власне активний інтерес, небайдужість і залученість до електорального процесу дозволяє таким виборцям мати більший вплив на політичний процес, формувати свої рішення щодо голосування на основі більш обґрунтованого розуміння питань, що розглядаються.

Однак, зв'язок між освітою та рішеннями щодо голосування є складним. Інші чинники (соціально-економічний статус, культурне походження, регіональні відмінності, членство в політичних партіях чи НУО та ін.) також можуть коригувати вплив освіти на поведінку виборців. Дослідники [11] зробили висновок, що вищий рівень освіти, як правило, пов'язаний з більш ліберальними політичними орієнтаціями, вищою політичною активністю. Освіта надає людям навички критичного мислення, доступ до інформації та ширше розуміння соціальних питань, що може формувати їхні рішення щодо голосування та політичні уподобання.

3. *Гендер* може впливати на рішення людей щодо голосування. Низка дослідників вказали на зв'язок між гендером та політичними перевагами [10; 12]. Західні дослідники фіксували гендерний розрив у електоральному виборі. Наприклад, жінки були схильні пріоритетувати питання охорони здоров'я, освіти, соціального захисту, гендерної рівності, які асоціювалися в них з певними політичними парті-

ями. На політичні погляди та поведінку жінок міг впливати їхній досвід, включаючи суспільні очікування, гендерні ролі та досвід дискримінації. Натомість щодо чоловіків частіше фіксували підтримку консервативних або правих партій [5], надання пріоритету питанням національної безпеки, економічного зростання. Однак, гендерні відмінності у виборчій поведінці не є однаковим у різних країнах та контекстах, а також існують відмінності у середині гендерних груп. Чинники віку, освіти, соціально-економічного статусу та ін. можуть перетинатися з чинником гендеру, що сукупно визначає особливості електоральної поведінки [8].

4. *Вік* може суттєво впливати на модель електоральної поведінки. Проведені раніше західні дослідження в основному виявляли стійкий зв'язок між віком та політичними вподобаннями виборців. Звернено увагу, що різні покоління виборців схильні до підтримки партій та кандидатів з відмінними ідеологіями, баченнями вектора розвитку держави та суспільства [6; 14]. Молодші виборці часто пріоритезували питання протидії кліматичним змінам, соціальної справедливості [4]; сюди додамо проблеми зайнятості та економічних можливостей, прав людини (віднедавна – й цифрових), політичної етики, підзвітності влади, корупції та ін. Молодь не довіряє «традиційній політиці», але хоче бути почутою. Молодіжний електорат може бути більш відкритим до соціальних змін і менш прив'язаний до традиційних інституцій, цінностей [9]. Зауважимо, що в умовах нинішньої геополітичної турбулентності та численних безпекових викликів, молодь стає більш вимогливою і шукає не просто цінності, а хоче чути від кандидатів на виборні посади конкретні рішення, які працюють тут і зараз. З початку 2020-х років на тлі пандемії, воєн, глобальних фінансових криз і кліматичної катастрофи, молодь почала відчувати фізичну та екзистенційну загрози. І це в окремих групах молоді змінило пріоритети, моделі електоральної поведінки. Відтак потрібні нові ґрунтовні наукові дослідження, за результатами яких можна було б уточнити, як нині вік впливає на електоральну поведінку. Це допоможе з'ясувати й інші питання, зокрема, пов'язані зі зростанням у низці західних демократій підтримки ультраправих, популістських політичних сил на виборах останніх років.

Щодо виборців старших вікових груп, то дослідники [6; 14] найчастіше відзначали їх схильність до підтримки консервативних або й правих партій. Такі виборці часто пріоритизують питання соціально-економічної стабільності, безпеки та збереження традиційних

цінностей та інституцій. Вони також можуть бути більш стійкими до швидких соціальних змін [9]. На зв'язок між віком та поведінкою виборців можуть впливати чинники життєвого досвіду, наявний досвід політичної соціалізації [6; 14]. З віком та проходженням різних життєвих етапів люди можуть змінюватися, що призводить до трансформації їх електоральної поведінки. Важливо зазначити, що зв'язок між віком та поведінкою виборців може відрізнятися в різних країнах та контекстах. Такі чинники, як політичний ландшафт, економічні умови та культурні цінності, також формують електоральні рішення різних вікових груп [6]. Отже, вік безумовно відіграє значну роль у формуванні рішень щодо голосування. Наявні відмінності в пріоритетах питань, життєвому досвіді та цінностях поколінь визначають різні моделі електоральної поведінки в різних вікових групах [11].

Відзначимо, що більшість досліджень, результати яких ми згадали вище, проводилися в умовах зовсім іншої геополітичної, безпекової реальності¹. Нині ж період відносної безпекової стабільності завершився. Виборці з навіть ніби-то й безпечніших держав вже живуть у реальності, де зруйновані базові принципи післявоєнного світопорядку (недоторканність кордонів, повага до суверенітету, дипломатичне врегулювання конфліктів і т. д.), зростає мілітаризація, з'являється велика кількість нових загроз і т. ін. Відтак прогнозуємо, що пріоритети та поведінкові моделі виборців можуть змінитися під таким впливом. Відтак вік, освіта, доходи, гендер виборця будуть важливими, але електоральні рішення будуть прийматися крізь призму персональної оцінки безпекових питань. Буде посилюватися бажання виборців вплинути на майбутній зовнішньополітичний курс своїх держав: війна чи мир, жорстка конфронтація чи дипломатія та ін. Навіть аполітичні виборці з досі безпечних демократій, які, до прикладу, особисто стикнуться з реаліями закриття авіапростору й унеможливлення реалізувати свої плани через провокативні дронів атаки держав-агресорів, так чи інакше замисляться над політичними, безпековими питаннями та способами їх розв'язання. Не виключаємо, що це може вплинути на електоральну активність, особливо тих, хто досі був аполітичним. Потенційно може зрости явка на голосування, що стане відповіддю на посилення соціального запиту на відповідальне лідерство.

Втім, такі міркування є на рівні наших гіпотез, які потребують окремих досліджень на

¹ Нині в політологічному дискурсі щобільше оперують таким комплексним поняттям, як «нова стратегічна реальність».

основі результатів виборчих кампаній наступних років, щоб виявити ті чи інші кореляції. Важливо враховувати, що безпекова нестабільність стимулює електоральну активність, але не гарантує її, бо зберігається як ключовий все ж чинник довіри населення влади, бачення сенсу у своєму голосі. Не менш важливо, що оцінка безпекових викликів відбувається знову ж таки під впливом стійких соціальних змінних, передусім – освіти, сімейного статусу, рівня доходів і т. ін. Тобто електоральні преференції формуються водночас під впливом великої кількості різних соціальних чинників.

Повоєнна Україна матиме особливі умови для проведення виборів і, за нашою гіпотезою, потрібно буде з урахуванням особливостей цієї ситуації підходити до вибору чинників, з позиції впливу яких вивчатиметься поведінка українських виборців. Умови, в яких живе спільнота українських виборців (в Україні та за її кордоном) впливатимуть на те, які соціальні змінні будуть найважливішими для аналізу електоральної поведінки. Соціальний, економічний, політичний, культурний та навіть безпековий контексти визначають, які змінні варто враховувати в першу чергу, бо саме вони формують мотивацію людей йти на вибори, а також за кого голосувати. У державі, громадяни якої мають травматичний досвід подій війни, окупації, примусових переміщень, депортацій і т. ін., акценти зміщуються на зовсім інші змінні. Класичні змінні (вік, стать, освіта, доходи і т. ін.) зберігають значення, але доповнюються особливими, породженими ситуацією, змінними. Підходи до вивчення електоральної поведінки громадян у державі з травматичним досвідом війни мають, на нашу думку, коригуватися, адже важливо враховувати і цей травматичний досвід, і можливий обмежений доступ до виборців на певних територіях та багато інших аспектів.

Відтак те, які соціальні змінні брати за основу при вивченні електоральної поведінки, залежить від особливостей певної держави та спільноти її громадян. Для вивчення електоральної поведінки громадян України потрібно адаптувати дослідницькі інструменти. До класичних змінних доцільно додавати контекстуально важливі змінні, пов'язані з періодом війни, що передуватиме першим повоєнним виборам: переміщення в межах чи країни чи за її кордони, втрати, військова служба, проживання на території, де велися бойові дії або які були тимчасово окуповані та інші чутливі питання. Доцільно враховувати: чи змінював виборець місце проживання за час війни; чи втратив близьких, житло, бізнес, роботу, майно тощо; чи змінився істотно стан здо-

ров'я через війну і т. ін. Дуже багато чутливих питань можуть вирішально вплинути на рішення виборця чи йти голосувати та кому віддати свій голос. Відтак мають бути переосмислені класичні підходи до вивчення поведінки українських виборців під впливом не лише класичних змінних, а й низки нових, вплив яких на електоральну поведінку виборця може бути визначальним. Важливо, що політичну науку ще чекає вивчення чинників, які впливають на електоральну поведінку українців як тільки завершиться війна та будуть проведені щонайменше перші повоєнні вибори.

Тема впливу соціальних змінних на електоральну поведінку виборців України зумовлена глибокими соціальними трансформаціями, які стали наслідком повномасштабної війни. Масова внутрішня та зовнішня міграція, зміна соціальної структури населення, поява нових соціальних груп (внутрішньо переміщені особи, найперше), а також переосмислення громадянами власних цінностей і політичних пріоритетів, можуть суттєво вплинути на електоральну поведінку виборців як в частині участі у голосуванні (явка на вибори), так і в частині преференцій щодо певного кандидата/політичної партії (виборчого блоку).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Традиційна система соціальних змінних електоральної поведінки важлива для вивчення електоральної поведінки українців. Однак вони не повною мірою здатні допомогти пізнати реальні процеси, що характеризують спільноту українських виборців, які нині проживають як в Україні, так і за її межами. Соціальні змінні, які тривало були найважливішими чинниками електоральної поведінки (вік, освіта, гендер, рівень доходів та ін.), на повоєнних виборах можуть мати уже інший вплив. Потенційно він може виявитися меншим. Натомість зросте вплив чинників, пов'язаних з досвідом війни. Можливими соціальними змінними, які впливатимуть на участь у перших повоєнних виборах та їх результати, можуть бути не лише класичні демографічні характеристики, а й, до прикладу: 1) місце проживання під час війни (незмінне місце проживання; зміна в межах України (ВПО); міграція за кордон з планами щодо повернення в Україну чи без визначеності у цьому; повернення під час війни в Україну після певного часу проживання за кордоном; досвід проживання в окупації або прифронтовій зоні та ін.; 2) втрати у результаті російської агресії (близьких, житла, майна, бізнесу, роботи, отримання тілесних ушкоджень у результаті війни тощо); 3) ставлення до виконання військового обов'язку та пов'язані з цим

події (добровільна мобілізація, виконання військового обов'язку за призовом, ухилення від мобілізації, виїзд за кордон у межах і поза межами правового поля та ін.). Не згаданими залишилися велика кількість інших новітніх чинників, кожен з яких доцільно вивчати на предмет його впливу на електоральну активність громадян України, характеристики їх політичної культури та активності.

Очевидно, що вже перші повоєнні вибори дадуть значний емпіричний матеріал, який допоможе підтвердити/спростувати гіпотези про вплив тих чи інших чинників на електоральну поведінку. Вони потребуватимуть вивчення і результати становитимуть значний інтерес з огляду на унікальний в глобальному масштабі кейс України.

Література

1. Молдован Р. Політичні кореляції динаміки міграційних процесів та електоральної архітектури України як наслідки фактору війни. *EMPIRIO*. 2025. № 2 (2). С. 22–33. DOI: 10.18523/3041-1718.2025.2.2.22-33.
2. Alesina A., Glaeser E. L. *Fighting Poverty in the US and Europe: A World of Difference*. Oxford: Oxford University Press, 2004. DOI: 10.1093/0199267669.001.0001
3. Bartels L. M. *Unequal Democracy: The Political Economy of the New Gilded Age*. Princeton: Princeton University Press, 2008. 424 p.
4. Blais A., Gidengil E., Nadeau R., Nevitte N. *Anatomy of a Liberal Victory: Making Sense of the 2000 Canadian Election*. Vancouver: University of British Columbia Press, 2004. 241 p. DOI: 10.3138/9781487509880.
5. Burns P., Gimpel J. G. Economic insecurity, prejudicial stereotypes, and public opinion on immigration policy. *Political Science Quarterly*. 2000. № 115 (2). P. 201–225.
6. Dalton R. J. *The Good Citizen: How a Younger Generation Is Reshaping American Politics*. Washington, DC: CQ Press, 2008. 256 p.
7. Evans G., Andersen R. The Political Conditioning of Economic Perceptions. *The Journal of Politics*. 2006. № 68 (1). P. 194–207. DOI: 10.1111/j.1468-2508.2006.00380.x
8. Franceschet S., Piscopo J. M. Gender and Political Backgrounds in Argentina // *The Impact of Gender Quotas* / S. Franceschet, M. L. Krook, J. M. Piscopo (Eds). Oxford: Oxford Academic, 2012. P. 43–56.
9. Inglehart R., Norris P. 2000. The Developmental Theory of the Gender Gap: Women's and Men's Voting Behavior in Global Perspective. *International Political Science Review*. 2000. № 21. P. 441–463. DOI: 10.1177/019251210002100407.
10. Karp J. A., Banducci S. A. Political efficacy and participation in twenty-seven democracies: How electoral systems shape political behaviour. *British*

Journal of Political Science. 2008. № 38. P. 311–334. DOI: 10.1017/S0007123408000161.

11. Kulachai W., Lerdtomornsakul U., Homyamyeen P. Factors Influencing Voting Decision: A Comprehensive Literature Review. *Social Sciences*. 2023. № 12 (9), article 469. DOI: 10.3390/socsci12090469.
12. Matland R. E., Studlar D. T. The Contagion of Women Candidates in Single-member District and Proportional Representation Electoral Systems: Canada and Norway. *The Journal of Politics*. 1996. № 58. P. 707–733. DOI: 10.2307/2960439.
13. Nie N. H., Verba S., Petrocik J. R. *The Changing American Voter*. Cambridge: Harvard University Press, 1976. 399 p.
14. Tilley J., Hobolt S. B. Is the government to blame? An experimental test of how partisan cues shape responses to government performance. *The Journal of Politics*. 2011. № 55 (2). P. 316–530. DOI: 10.1017/S0022381611000168
15. Verba S., Scholzman K. L., Brady H. E. *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*. Cambridge: Harvard University Press, 1995. 640 p.

Анотація

Хома Н. М. Трансформація соціальних змінних електоральної поведінки українців: вплив російсько-української війни. – Стаття.

Актуальність теми визначається трансформацією системи соціальних змінних електоральної поведінки українців під впливом російської агресії. Висловлено припущення, що війна змінила архітектуру системи соціальних змінних електоральної поведінки. Відзначено відсутність нині чіткого розуміння, які соціальні змінні визначатимуть поведінку українських виборців. Мета дослідження: критично переглянути традиційні підходи щодо соціальних змінних, які визначають поведінку виборців, щодо українського електорату з огляду на багатовимірний вплив російської агресії. Сформульована гіпотеза, що електоральна поведінка українців буде визначатися як соціальними змінними віку, освіти, доходів, гендеру та ін., так і чинниками, що виникли у результаті російської агресії.

Сформульовано припущення про ймовірний вплив на рішення виборців про участь у перших повоєнних виборах та власне електоральний вибір таких чинників: 1) місце проживання під час війни (незмінне місце проживання; зміна в межах України; міграція за кордон з наміром повернення в Україну чи без нього; повернення під час війни в Україну після проживання за кордоном; проживання в окупації або прифронтовій зоні та ін.); 2) втрати у результаті російської агресії (близьких людей, житла, майна, бізнесу, роботи, отримання тілесних ушкоджень у результаті війни тощо); 3) ставлення до виконання військового обов'язку та пов'язані з цим події. Відзначено, що перші повоєнні вибори дадуть значний емпіричний матеріал, який допоможе підтвердити/спростувати гіпотези про вплив вказаних та інших чинників на електоральну поведінку. Вони потребуватимуть вивчення і результати становитимуть значний інтерес з огляду на унікальний в глобальному масштабі кейс України.

Ключові слова: вибори, електоральна поведінка, соціальні змінні абсентеїзм, електоральна участь, виборча кампанія, повоєнні вибори в Україні, російсько-українська війна, фактор війни.

Summary

Khoma N. M. Transformation of social variables of Ukrainians' electoral behavior: the impact of the Russian-Ukrainian war. – Article.

The relevance of the topic is determined by the transformation of the system of social variables of Ukrainian electoral behavior due to Russian aggression. The article assumes that the war has altered the structure of the system of social variables of electoral behavior. Currently, there is no clear understanding of which social variables will determine the behavior of Ukrainian voters. This study aims to critically review traditional approaches to social variables that influence voter behavior, considering the Ukrainian electorate and the multidimensional impact of Russian aggression. The hypothesis is that Ukrainian electoral behavior will be determined by social variables such as age, education,

income, gender, and other factors that have arisen as a result of Russian aggression.

The following factors are assumed to impact voters' decisions to participate in the first post-war elections and their actual electoral choices: 1) place of residence during the war (permanent residence; relocation within Ukraine; migration abroad with or without the intention to return; returning to Ukraine during the war after living abroad; residing in an occupied or frontline zone, etc.), 2) losses resulting from Russian aggression (loss of close relatives, housing, property, businesses, jobs, and physical injuries resulting from the war), and 3) attitudes toward military service and related events. The first post-war elections will provide significant empirical material to confirm or refute hypotheses about the influence of these and other factors on electoral behavior. These factors will need to be studied, and the results will be of considerable interest, given Ukraine's unique case on a global scale.

Key words: elections, electoral behaviour, social variables, absenteeism, electoral participation, election campaign, post-war elections in Ukraine, Russian-Ukrainian war, war factor.

Дата надходження статті: 30.09.2025

Дата прийняття статті: 12.10.2025

Опубліковано: 15.12.2025